

**TÜRKİYE'DE SİYASETİN TEMEL DİNAMİKLERİ:
SABRİ SAYARI'YA ARMAĞAN**

DERLEYENLER
BERK ESEN VE ŞEBNEM GÜMÜŞÇÜ

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

DERLEYENLER: BERK ESEN VE ŞEBNEM GÜMÜŞÇÜ
TÜRKİYE'DE SİYASETİN TEMEL DİNAMİKLERİ:
SABRİ SAYARI'YA ARMAĞAN

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 744
SİYASET BİLİMİ 82

ISBN 978-605-399-386-5

1. BASKI İSTANBUL, MART 2026

© İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
YAZIŞMA ADRESİ: HACIAHMET MAHALLESİ, PİR HÜSAMETTİN SOKAK, No:20, 34440, BEYOĞLU / İSTANBUL
TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA No: 51672

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN CEM TÜZÜN

DİZGİ VE UYGULAMA GÖRKEM DİDEM ÖZTUNCER

BASKI VE CİLT VİZYON BASIMEVİ KAĞITÇILIK MATBAACILIK VE YAYINCILIK SAN. TIC. LTD. ŞTİ.

BEYLİKDÜZÜ O.S.B. MAH. ORKİDE CAD. NO:1/Z BEYLİKDÜZÜ İSTANBUL

TELEFON: 0212 671 61 51 / FAKS: 0212 671 61 50 • SERTİFİKA No: 52098

İSTANBUL BİLGİ UNIVERSITY LIBRARY CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA
İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ KATALOGLAMA BÖLÜMÜ TARAFINDAN KATALOGLANMIŞTIR.

Names: Esen, Berk, compiler. | Gümüüşçü, Şebnem, compiler.

Title: Türkiye'de siyasetin temel dinamikleri : Sabri Sayarı'ya armağan / derleyenler Berk Esen ve Şebnem Gümüüşçü.

Description: İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2026. | Includes bibliographical references and index.

Series: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 744. Siyaset Bilimi; 82.

Identifiers: ISBN: 9786053993865 (paperback)

Subjects: LCSH: Sayarı, Sabri. | Sayarı, Sabri --Political and social views. | Political science --Turkey. | Political scientists --Turkey. | Intellectuals --Turkey. | Turkey --Politics and government. | Political parties --Turkey.

Classification: LCC: JA84.T9 T87 2026

**TÜRKİYE'DE SİYASETİN TEMEL DİNAMİKLERİ:
SABRİ SAYARI'YA ARMAĞAN**

DERLEYENLER
BERK ESEN VE ŞEBNEM GÜMÜŞÇÜ

İçindekiler

- vii** Şekil, Tablo, Fotoğraf Listesi
- ix** Derleyenler ve Yazarlar
- xvii** Sunuş
Çok İyi Bir Dost, Örnek Bilim İnsanı
ÜSTÜN ERGÜDER
- xxvii** Önsöz
BERK ESEN, ŞEBNEM GÜMÜŞÇÜ
- 1 BİRİNCİ BÖLÜM Sabri Sayarı ve Siyaset Bilimine Katkıları**
- 3 1** Sabri Sayarı'nın Siyaset Bilimine ve Türkiye Çalışmalarına Katkıları
BIROL A. YEŞİLADA
- 17 2** Türkiye'de Partiler ve Parti Sistemi Çalışmaları
ŞEBNEM YARDIMCI-GEYİKÇİ
- 33 3** Türkiye Siyasetinde Patronaj ve Kliyentalist Ağlar
ÖZGE KEMAHLIOĞLU
- 49 İKİNCİ BÖLÜM Siyasal Sistem ve Dinamikleri**
- 51 4** Türkiye'de Otoriterleşme Tartışmaları Üzerine Notlar
BERK ESEN, ŞEBNEM GÜMÜŞÇÜ, HAKAN YAVUZYILMAZ
- 75 5** Türk Demokrasisi ve "Tersine Bir İlerleme"
EBRU CANAN-SOKULLU
- 97 6** Osmanlı ve Batı Avrupa'da Anayasa Oluşumlarının Karşılaştırılması:
Güçlü Yürütme ve Zayıf Kontrol Mekanizmalarının Kökenleri
BAŞAK TARAKTAŞ
- 117 7** Anayasal Reformların Yargı Bağımsızlığı Üzerindeki Etkisi:
Karşılaştırmalı Perspektiften Türkiye ve Macaristan Örnekleri
AYLİN AYDIN-ÇAKIR
- 139 8** Demokrasi Geçiş Süreçleri ve Ordu: İspanya ve Türkiye Karşılaştırması
YÜKSEL ALPER ECEVİT
- 161 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Siyasal Kültür**
- 163 9** Siyasal Yapı ve Siyasal Kültür İlişkisi Üzerine: Türkiye Örneği
CEREM I. CENKER-ÖZEK
- 187 10** Yumurtasız Omlet ya da Demokratsız Demokrasi:
Siyasal Kültür ve Sürdürülebilir Demokrasi
YILMAZ ESMEK
- 205 11** Kültürel Siyasetin Odak Değerleri: Türban ve Tesettür
ERSİN KALAYCIOĞLU

223 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Siyasi Partiler ve Parti Sistemi

225 12 Hâkim-Partili Sistemden Parti-Hâkimli Sisteme Geçiş:
İttifaklar ve Bağımsızlar

BURCU TAŞKIN

249 13 Siyasi Parti Çalışmaları İçin Yeni bir Yöntem Önerisi:
Video Veri Analizi (VVA)

PELİN AYAN MUSİL

267 BEŞİNCİ BÖLÜM Siyasal Performans ve Yönetişim

269 14 Koalisyon Hükümetleri İstikrarsızlığa Mahkum mudur?

HASRET DİKİCİ-BİLGİN

283 15 Türkiye’de Gündemin Önemli Konuları ve İşbaşındaki Hükümetin
Performans Değerlendirmesi, 2007-2018

ALİ ÇARKOĞLU

297 16 Popülist Sosyal Refah Rejimlerinin Farklı Renkleri

IŞIK ÖZEL

319 Dizin

Şekil, Tablo, Fotoğraf Listesi

Şekil Listesi

- 55 Şekil 4.1 Otoriterleşme Süreci ve Rejim Tipleri
- 80 Şekil 5.1 Türkiye'deki Demokratik Eğilimler, 1950-2019
- 82 Şekil 5.2 Türkiye'de Demokratik Parametrelerdeki Değişiklikler, 2002-2019
- 87 Şekil 5.3 Uzun Dönem GSYİH Büyüme Eğilimleri, 1961-2018
- 128 Şekil 7.1 Macaristan ve Kontrol Grubunun Yıllar Boyunca Yargı Bağımsızlığı Değişimi
- 129 Şekil 7.2 Türkiye ve Kontrol Grubunun Yıllar Boyunca Yargı Bağımsızlığı Değişimi
- 173 Şekil 9.1 Vatandaşların Farklı Rejim Türlerine Verdiği Destek (%)
- 175 Şekil 9.2 Türkiye'de Genelleştirilmiş Güven, 1990-2018 (%)
- 177 Şekil 9.3 Türkiye'de Farklı Demokratik Katılım Şekillerine Destek
- 237 Şekil 12.1 Türkiye'de Seçim Barajı Öncesi ve Sonrası Meclis Dışı Kalan Oy Oranları (*Disproportionality*)
- 285 Şekil 15.1 Türkiye'nin En Önemli Sorunu Arasında İfade Edilme Oranları, 2002-2018
- 287 Şekil 15.2 İşbaşındaki Hükümetin Seçim Öncesinde Farklı Alanlarda Net Başarı Puanı (%), 2007-2018
- 289 Şekil 15.3 İşbaşındaki Hükümetin Seçim Öncesinde Farklı Alanlarda Performans Değerlendirmeleri, 2007-2018

Tablo Listesi

- 89 Tablo 5.1 Alternatif Hükümet Biçimlerine Türk Kamuoyu Desteği (%)
- 91 Tablo 5.2 Türk Kamuoyunda Demokrasiye Desteğin Genelleştirilmiş Doğrusal Modelleme Analizi (Düzey 1 ve 2)
- 157 Tablo 8.1 Croissant ve Diğerlerinin (2010) Kriterlerine Göre Askerî Etki Düzeyinin Karşılaştırmalı Analizi
- 170 Tablo 9.1 Türkiye'de Hükümet ve Parti Sistemleri, 1950-2022
- 197 Tablo 10.1 Asgari Demokrat Ölçeği ile EIU Demokrasi Endeksi ve Bileşenleri Arasında Pearson Korelasyon Katsayısı
- 199 Tablo 10.2 Makro Düzey Regresyon Katsayıları
Bağımlı Değişken: Ülke Bazında EIU Demokrasi Endeksi (n=72)
- 201 Tablo 10.3 Türkiye Örnekleme Regresyon Katsayıları (n=1531)
Bağımlı Değişken: Asgari Demokrat Ölçeği
- 211 Tablo 11.1a "Türkiye'de Dindarlara Baskı Var mı?"
- 212 Tablo 11.1b "Baskı Var" Diyen Deneklerin Bildirdiği Baskı Örnekleri
- 212 Tablo 11.2 Türban/Tesettür Konusundaki Tutumları Açıklayan Etkenler, 2010
- 213 Tablo 11.3 Türban/Tesettür Konusundaki Tutumları Açıklayan Etkenler, 2014
- 214 Tablo 11.4 Türban/Tesettür Konusundaki Tutumları Açıklayan Etkenler, 2018

- 215** Tablo 11.5 Hayatı Boyunca Kazanç Karşılığı Çalışmamış Olanlar ve Toplumsal Statü, 2008-2019
- 216** Tablo 11.6 Şeriata Göre Yönetilmek İster mi?
- 217** Tablo 11.7 Şer'i Hukuka Göre Yönetim İsteği ve Eğitim Düzeyi, 2002-2019
- 228** Tablo 12.1 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları, 2014-2018
- 229** Tablo 12.2 Türkiye'deki Parlamento Seçim Sonuçları, 2002-2018
- 233** Tablo 12.3 Parti Sistemi Parçalanması ve Bağımsızlar, 1950-2018
- 276** Tablo 14.1 1990'lı Yıllarda Kabinelerine Göre Hükümetlerin Görev Süreleri (1990-2001)
- 279** Tablo 14.2 1991-2002 Yılları Arasında Görev Yapan Koalisyon Hükümetleri
- 290** Tablo 15.1 Performans Değerlendirmelerinin Belirleyicileri, 2007-2018
- 314** Tablo 16.1 Meksika, Brezilya ve Türkiye Örneklerinde Sosyal Yardım

Fotoğraf Listesi

- 259** Fotoğraf 13.1 CHP'li Belediye Başkanının Yangın Alanında Su Taşıyan Vatandaşlar ile Diyalogunu İçeren Videodan Alınan Ekran Görüntüsü
- 260** Fotoğraf 13.2 CHP'li Bir Vekilin Yangın Alanında Vatandaşlar ile Beraber Su Taşadığını Gösteren Videodan Alınan Ekran Görüntüsü
- 261** Fotoğraf 13.3 AKP'li Vekilin Yangın Alanına Yakın Bir Yerde, Yangının Son Durumu ile İlgili Vatandaşlara Bilgi Aktardığı Videodan Alınan Ekran Görüntüsü
- 262** Fotoğraf 13.4 AKP Sözcüsünün Yangından Etkilenen Bir İlçenin Köyünde, Yerel Halk ile Bir Arada Olduğunu Gösteren Videodan Alınan Ekran Görüntüsü

DERLEYENLER VE YAZARLAR

DERLEYENLER

BERK ESEN

Halen Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olan Berk Esen, siyaset bilimi alanında doktorasını 2015 yılında Cornell Üniversitesi'nden almıştır. Ayrıca, Sabancı Üniversitesi'nde çalışmaya başlamadan önce Eylül 2015 ile Ağustos 2020 arasında Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyeliği yapmıştır. Araştırmalarını Türkiye siyaseti, otoriterleşme ve siyasi partiler alanlarında yürüten Dr. Esen'in güncel çalışmaları Party Politics, Journal of Democracy, Third World Quarterly, Government and Opposition, Armed Forces & Society, PS: Political Science & Politics, South European Society and Politics, Journal of Near East and Balkan Studies, Southeast European and Black Sea Studies, Mediterranean Politics, Turkish Studies, Middle East Review of International Affairs ve Birikim gibi akademik dergilerde yayınlanmıştır. İletişim Yayınları tarafından basılan *Türkiye'nin Yeni Rejimi: Rekabetçi Otoriterlik* kitabını kaleme alan Berk Esen (Şebnem Gümüşçü ve Hakan Yavuzylmaz ile birlikte), aynı yayınevinden çıkan *Post-post-Kemalizm: Türkiye Çalışmalarında Yeni Arayışlar* kitabını İlker Aytürk ile ve *Eleştirel Güvenlik ve Türkiye: Uluslararası İlişkilerde Alternatif Yaklaşım* kitabını Başar Baysal ile birlikte derlemiştir. Dr. Esen 2020 yılında Bilim Akademisi tarafından verilen Genç Bilim İnsanları ödülüne ve 2018 yılında Sakıp Sabancı Uluslararası Araştırma ödülüne layık görülmüştür.

ŞEBNEM GÜMÜŞÇÜ

Middlebury College Siyaset Bilimi Bölümü'nde öğretim üyesidir. Siyaset Bilimi doktorasını 2010'da Virginia Üniversitesi'nden almış, 2011'de Yale Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulunmuş, 2012'ten 2014'e kadar Sabancı Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi ve İstanbul Politikalar Merkezi'nde araştırma koordinatörü olarak çalışmıştır. Demokratikleşme ve demokratik gerileme, İslami hareketler ve siyasi partiler üzerine çalışmaları uluslararası dergilerde yayınlanmıştır. Ayrıca bu konularda *Democracy, Identity, Foreign Policy in Turkey: Hegemony through Transformation* (New York: Palgrave Macmillan, 2014) (Fuat Keyman ile birlikte) ve *Democracy or Authoritarianism: Islamist Governments in Turkey, Egypt, and Tunisia* (London: Cambridge University Press, 2023), *Türkiye'nin Yeni Rejimi: Rekabetçi Otoriterlik* (İletişim Yayınları, 2023) (Berk Esen ve Hakan Yavuzylmaz ile birlikte) kitapları yayınlanmıştır.

YAZARLAR

ALİ ÇARKOĞLU

Halen Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Doktora derecesini State University of New York-Binghamton'da Mayıs 1994'te savunmuştur. Daha önce Boğaziçi Üniversitesi (1994-2002) ve Sabancı Üniversitesi'nde (2002-2010) öğretim üyesi olarak çalışmıştır. 2013 yılında Bilim Akademisi'ne (<https://bilimakademisi.org/>) seçilmiştir. Araştırma alanları davranışsal siyaset bilimi soruları üzerine yoğunlaşmış ve oy verme davranışı, kamuoyu tercihleri ve siyasi partiler üzerine değişik sorulara cevap aramıştır. 2008-2018 arası International Social Survey Program (ISSP <http://w.issp.org/menu-top/home/>) ve 2011'den bu yana da Comparative Study of Electoral Systems (CSES <http://cses.org/>) projelerine Türkiye verileriyle katılan ekibin ve 2002-2023 arası Türkiye Seçim Çalışmaları ekibinin kurucu üyesidir.

AYLİN AYDIN-ÇAKIR

Doktora derecesini 2012'de Sabancı Üniversitesi, Siyaset Bilimi programından alan Aylin Aydın-Çakır, 2014-2019 yılları arasında Yeditepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde yardımcı doçent olarak çalıştı. 2020-2022 yılları arasında Utrecht Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde misafir araştırmacı ve 2021-2023 arasında Vrije Amsterdam Üniversitesi, Siyaset Bilimi programında öğretim üyesi olarak çalıştı. Aydın-Çakır, 2023 itibarıyla Erasmus Rotterdam Üniversitesi Hukuk Fakültesine bağlı olan Ampirik Hukuk Çalışmaları Merkezi'nde (Empirical Legal Studies Center) çalışmalarını sürdürmektedir. 2017 yılında Bilim Akademisi tarafından verilen Genç Bilim İnsanı Ödülü'nü (BAGEP) alan Aydın-Çakır'ın araştırma alanları yargı, siyaset ve toplum arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Çalışmaları Journal of European Public Policy (JEPP); Political Research Quarterly; Democratization; International Political Science Review; Law& Society Review; International Journal of Constitutional Law (ICON) dergilerinde yayınlanmıştır.

BAŞAK TARAKTAŞ

Boğaziçi Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi Öğretim Üyesi ve Marie Curie Araştırmacısıdır. Doktorasını Pennsylvania Üniversitesi'nden alan Taraktaş'ın çalışmaları, kolektif eylem ve fikir dinamikleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Hâlihazırda yürüttüğü Dia-Pol projesiyle, aktivist etkileşimlerinin kutuplaşma ve diyalog üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırmalarında karmaşık sistemler teorisi ve dinamik sistem modellerinden yararlanmaktadır.

BİROL A. YEŞİLADA

Portland State Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası Çalışmalar profesörüdür. Oregon Siber Güvenlik Mükemmeliyet Merkezi'nin ve PSU'daki Mark O. Hatfield Siber Güvenlik ve Siber Savunma Politika Merkezi'nin Kurucu Direktörüdür (NCAE-C Kuruluşu). 2017-2022 yılları arasında Mark O. Hatfield Hükümet Okulu'nun Direktörlüğünü yapmıştır ve 1998-2023 yılları arasında Türk Çalışmaları Merkezi'nin Direktörlüğünü üstlenmiştir. Ayrıca, Çağdaş Türk Çalışmaları'nda atanmış kürsüyü sürdürmüştür. 2020-2021 yılları arasında Uluslararası Çalışmalar Birliği'nin Başkan Yardımcılığını yapmış ve TransResearch Konsorsiyumu Yürütme Kurulu üyesidir. Daha önce, PSU'daki Orta Doğu Çalışmaları Merkezi'nin Direktörlüğünü (2014-17) üstlenmiştir. Dr. Yeşilada, PSU'ya Eylül 1998'de Missouri-Columbia Üniversitesi'nden gelmiş, burada Siyaset Bilimi Bölümü Başkanlığı görevini yürütmüştür.

BURCU TAŞKIN

2005 senesinde Sabancı Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nden lisans, 2007 senesinde Siyaset Bilimi Yüksek Lisans derecesi ile mezun olmuştur. 2008'de Atina Üniversitesi'nde Güneydoğu Avrupa Çalışmaları Master programını tamamladıktan sonra, 2014 senesinde İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden Doktora derecesini almıştır. Okan Üniversitesi, Işık Üniversitesi ve Bilgi Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi alanında dersler veren Burcu Taşkın, 2015 senesinden itibaren İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir. Siyasal temsiliyet, siyasal davranış, azınlık politikaları, kadın çalışmaları, Türk-Yunan İlişkileri ve Balkan Siyaseti alanlarında araştırmalar yapan Burcu Taşkın'ın Journal of Southeast European and Blacksea Studies, Turkish Studies, Nationalism and Ethnic Politics, Open Gender Forum, Regional and Federal Studies gibi çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerde yayınları ve kitap bölümleri bulunmaktadır.

CEREM I. CENKER-ÖZEK

Antalya Bilim Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Cenker-Özek lisans derecesini Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Tarih alanlarında, çift anadal öğrencisi olarak tamamlamıştır. 2001 yılında Central European Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans derecesini almıştır. 2004 yılında ise Jean Monnet bursiyeri olarak gittiği London School Economics and Political Science'dan Avrupa Birliği alanında ikinci yüksek lisans derecesini almıştır. Cenker-Özek doktorasını 2012 yılında Sabancı Üniversitesi Siyaset Bilimi programında tamamlamıştır. Çalışma alanları demokrasi, siyasi katılım ve siyasi kültürdür. Yazdığı makaleler International Political Science Review, Democratization, Social Science Quarterly, Southeast European and Black Sea Studies ve Turkish Studies gibi dergilerde yayınlanmıştır. Ayrıca editörlü kitaplarda yazdığı kitap bölümleri de vardır.

EBRU CANAN-SOKULLU

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdikten sonra ilk yüksek lisansını University of Essex'te, ikinci yüksek lisansını ve doktorasını Università di Siena'da tamamladı. 2005'te Ohio State University Mershon Center'da ziyaretçi akademisyen olarak araştırma yaptı. Dr. Canan-Sokullu 2006-2007 yılları arasında Università di Siena ve University of Cambridge'de Compagnia di San Paolo di Torino, Riksbankens Jubileumsfond ve VolkswagenStiftung'un "European Foreign and Security Policy Studies" bursiyeri olarak post-doktora çalışması yaptı. Dr. Canan-Sokullu, Bahçeşehir Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı olarak görev yapmakta aynı zamanda da Birleşmiş Milletler Eğitim ve Araştırma Enstitüsü (UNITAR) Yönetici ve Liderler için Uluslararası Eğitim Merkezi CIFAL İstanbul'un direktörüdür. Uluslararası İlişkiler, Armed Forces & Society, Perceptions: Journal of International Affairs, Journal of Contemporary European Research and South European Society and Politics gibi dergilerde yayınlanan çok sayıda makalesi, olan Dr. Canan-Sokullu, aynı zamanda Turkey in Transition: Politics, Society and Foreign Policy (Peter Lang, 2020); Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Eğitimi: Yeni Yaklaşımlar Yeni Yöntemler (Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018); Popülizmle Dönüşen Avrupa ve Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği (Bilgesam, 2018), Debating Security in Turkey: Changes and Challenges in the Twenty-first Century (Lexington, 2013); kitaplarının editörüdür.

ERSİN KALAYCIOĞLU

Halen Sabancı Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesinde öğretim üyesidir. Daha önce İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ve Siyasal Bilimler Fakültesi'nde (1977 – 1984) ve Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi (1984 – 2002), Işık Üniversitesinde rektör olarak (2004 – 2007) çalışmıştır. Ersin Kalaycıoğlu karşılaştırmalı siyaset alanında siyasal temsil ve katılma konularında uzmanlaşmıştır. Türkçe olarak yazdığı, derlediği altı kitabı, İngilizce olarak yazdığı, ortaklaşa derlediği ve ortaklaşa yazdığı altı kitabı bulunmaktadır. Türkçe ve İngilizce olarak yazdığı, hakemli dergilerde ve kitaplarda makale olarak yayınlanmış çok sayıda bilimsel araştırması vardır. Ersin Kalaycıoğlu, son yıllarda Halk Yönetimi: Demokrasi ve Popülizm Çatışmasında Dünya (Ankara: Efil Yayınları, 2021), Fragile but Resilient? Turkish Electoral Dynamics 2002- 2015 (Ann Arbor, Michigan: Michigan University Press, 2021) (Ali Çarkoğlu ile özgün eser), Elections and Public Opinion in Turkey: Through the Prism of 2018 Elections (London, New York: Routledge, 2022) (Ali Çarkoğlu ile derleme) kitapları yayınlanmıştır.

HAKAN YAVUZYILMAZ

Başkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim görevlisi. Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi, Denge ve Denetleme Ağı Araştırma ve Politika Geliştirme Koordinatörü. Siyaset Bilimi doktorasını Hacettepe Üniversitesi'nden aldıktan sonra Nottingham Üniversitesi'nde doktora sonrası araştırmacı olarak bulunmuş, aynı süre içerisinde Partiler ve Demokrasi için Araştırma Merkezi'nde (REPRESENT) araştırmacı olarak çalışmıştır. Siyasi rejimler ve rejim geçişleri, siyasi partiler ve parti sistemleri üzerine çalışmaları Party Politics, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Southeast European and Black Sea Studies ve South European Society and Politics gibi uluslararası dergilerde yayımlanmıştır. Aynı alanlarda ulusal ve uluslararası yayın evlerinde yayınlanan kitap bölümleri bulunmaktadır. Son kitabı Türkiye'nin Yeni Rejimi: Rekabetçi Otoriterlik (Berk Esen ve Şebnem Gümüşçü ile birlikte) İletişim Yayınlarından 2023 yılında yayınlanmıştır.

HASRET DİKİCİ BİLGİN

İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Siyaset Bilimi Doçenti olarak görev yapmaktadır. Radikalleşme, Orta Doğu'da parti siyaseti ve seçimler ile siyasal İslam'da sınıf meseleleri üzerine çalışmaktadır. Bu alanlarda uluslararası dergilerde ve kitaplarda kapsamlı yayınları bulunmaktadır. En son yayınları şunlardır: İslüman: Türk siyasal İslam'ında sınıf ve toplumsal cinsiyet meseleleri üzerine' (Turkish Studies, 2021), İllımlılık tartışmasını mekân ve sınıf üzerinden yeniden ele almak: Tunus Ennahda'sı' (Third World Quarterly, 2021). Türkiye Bilimler Akademisi tarafından 2014 yılında ödüllendirilen Karşılaştırmalı siyaset: temel konular ve yaklaşımlar başlıklı kitabın eş editörlüğünü yapmıştır. Horizon 2020 Projesi No.959198, De-radicalisation in Europe and beyond: detect, resolve, re-integrate projesinde Türkiye'nin baş araştırmacısı olarak görev yapmaktadır. Dikici Bilgin, Türk Siyaset Bilimi Derneği'nin (TPSA) başkan yardımcısı ve Uluslararası Siyaset Bilimi Derneği'nin (IPSA) Yaz Okulları koordinatörü olarak görev yapmaktadır.

IŞIK ÖZEL

Madrid III. Carlos Üniversitesi'nde (uc3m) Siyaset Bilimi Doçenti ve aynı üniversite bünyesindeki Juan March Enstitüsü'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor. Aynı zamanda, bu üniversitede Sürdürülebilir Kalkınma ve Küresel Yönetişim Master Programının direktörlüğünü yürütüyor. Özel doktorasını Washington Üniversitesi'nde (Seattle) Siyaset Bilimi Bölümünde, doktora sonrası çalışmalarını ise Barcelona Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü'nde (IBEI) tamamladı. 2007-2017 yılları arasında Sabancı Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Özel, farklı dönemlerde Hertie School of Governance (Berlin), Freie Universität Berlin, UNED (Madrid), Instituto de Empresa (Madrid), el Colegio de Mexico (COLMEX) ve CIDE (Mexico City)'de misafir öğretim üyesi ve araştırmacı olarak bulundu. Karşılaştırmalı ve uluslararası ekonomi politik alanında uzmanlaşan Özel, iktisadi ve siyasal kurumlar ve dönüşümleri, piyasa regülasyonu, eğitim, sosyal politika ve iklim politikaları üzerine çalışmalar yürütüyor. Bu alanlar bağlamında gelişmekte olan ülkeler (özellikle Latin Amerika ve Türkiye) ve Güney Avrupa ülkeleri üzerine (özellikle İspanya) kafa yormaya devam ediyor. Özel'in bu ve benzer konulara odaklanan makale ve kitap bölümlerinin yanı sıra, 'State-Business Alliances and Economic Development: Turkey, Mexico and North Africa' (2014) başlıklı bir kitabı var.

ÖZGE KEMAHLIOĞLU

2009 yılından bu yana Sabancı Üniversitesi Siyaset Bilimi programında çalışmaktadır. Doktora derecesini 2006 yılında Columbia Üniversitesi'nden almıştır. Siyasi partiler, yerel hükümetlerin siyasi ekonomisi, kaynak dağılımının siyaseti ve seçimler ilgi alanlarını oluşturmaktadır. Bu konulardaki tek yazarlı ve ortak çalışmaları Comparative Politics, Journal of Politics, Journal of Theoretical Politics, Latin American Politics and Society, South European Politics and Society, Journal of Peace Research ve Public Choice gibi dergilerinde yayınlanmıştır. 2012 yılında ECPR yayınevi tarafından yayınlanan "Agents or Bosses? Patronage and Intra-party Politics in Argentina and Turkey" isimli kitabın yazarıdır. 2015 BAGEP ve 2015 Üstün Ergüder Araştırma ödüllerinin sahibidir.

PELİN AYAN MUSİL

Prag'da bulunan CEVRO Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmakta, aynı zamanda Charles Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nde de ders vermektedir. Doktora derecesini 2010 yılında Bilkent Üniversitesi'nden alan Musil'in, Türkiye siyaseti ve siyasi partiler alanında uluslararası düzeyde çok sayıda yayınlanmış makalesi ve iki kitabı bulunmaktadır.

ŞEBNEM YARDIMCI-GEYİKÇİ

Bonn Üniversitesi Bilim ve Etik Enstitüsü ile Sürdürülebilir Yapay Zeka Laboratuvarı'nda kıdemli araştırmacı olarak görev almakta, "Yapay Zeka, İktidar ve Siyaset" araştırma grubuna liderlik etmektedir. Daha önce Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde öğretim üyeliği yapmış olan Geyikçi, doktora derecesini 2013 yılında Essex Üniversitesi'nde siyaset bilimi üzerine tamamlamıştır. İkinci doktorasını ise 2015 yılında Bilkent Üniversitesi'nden almıştır. Partiler, parti sistemleri, demokrasi, demokrasinin geleceği, yapay zeka ve toplumsal hareketler üzerine yoğunlaşan araştırmaları saygın akademik dergilerde yer bulmuştur. Bunlar arasında Party Politics, Democratization, Political Quarterly, Mediterranean Politics, PS: Political Science and Politics ve Government and Opposition bulunmaktadır. Hollanda Beşeri ve Sosyal Bilimler Yüksek Araştırmalar Enstitüsü'nde (NIAS) akademi üyesi olarak çalışmalar yürüten Yardımcı-Geyikçi, Fulbright bursuyla Michigan Üniversitesi'nde ziyaretçi araştırmacı olarak bulunmuştur. 2022 yılında Bilim Akademisi'nin Genç Bilim İnsanları Ödülü'ne Siyaset Bilimi alanında layık görülmüştür.

ÜSTÜN ERGÜDER

Lisans derecesini Manchester Üniversitesi'nden almış, yüksek lisans ve Siyaset Bilimi doktorasını da New York'taki Syracuse Üniversitesi'nde (Maxwell School of Citizenship and Public Affairs) 1969 yılında tamamlamıştır. Aynı yıl, Robert Kolej (Eylül 1971 itibarıyla Boğaziçi Üniversitesi) akademik kadrosuna katılan Ergüder, 1992-2000 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi Rektörü olarak görev yapmıştır. Rektörlük görevinden önce, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün Başkanlığı'nı yürütmüştür. Ergüder, 2001'den 2013 yılına kadar Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi'nin Kurucu Direktörlüğü'nü yürütmüştür. Sayın Ergüder'in Türkiye'de ve yurtdışında yayımlanmış makale ve kitapları bulunmaktadır. Prof. Dr. Ergüder, 2009-2013 yılları arasında merkezi Bologna'da bulunan Yükseköğretim Kurumsal Özerklik ve Akademik Özgürlük İzleme Merkezi (Magna Charta Observatory) başkanlığı yapmıştır. Sabancı Üniversitesi'nde emeritus profesör olan Prof. Dr. Ergüder, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) Onursal Başkanı ve Vehbi Koç Vakfı Yönetim Kurulu üyesi olup Koç, Işık, Özyeğin ve Kadir Has üniversiteleri mütevelli heyetlerinde de görev yapmıştır. Ayrıca Robert College Mütevelli Heyeti'nde, Avrupa Kültür Vakfı (ECF) ve Avrupa Vakıflar Merkezi (EFC) yönetim kurullarında hizmet etmiştir. Columbia Global Centers (İstanbul) Danışma Kurulu üyesi olan Ergüder halen, kurucularından olduğu, Eğitim Reformu Girişimi'nin Onursal Başkanlığını ve 2022 yılından itibaren Hisar Eğitim Vakfı Yönetim Kurulu başkanlığını yapmaktadır.

YILMAZ ESMER

Lise öğrenimini A.B.D., Utah'ta tamamladıktan sonra lisans derecesini Yale Üniversitesi'nden, yüksek lisans ve doktora derecelerini ise Stanford Üniversitesi'nden aldı. 1977 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nin öğretim kadrosuna katılan Esmer, Stanford ve Michigan (Ann Arbor) üniversitelerinde de konuk öğretim üyesi ve araştırmacı olarak bulundu. 2007 yılında Bahçeşehir Üniversitesi'ne geçen Yılmaz Esmer, hâlen bu üniversitenin Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. World Values Survey, European Social Survey, European Values Study gibi uluslararası sürekli araştırma programlarının Türkiye temsilcilikleri görevlerinde de bulunan Yılmaz Esmer, AB 6. ve 7. Çerçeve Programları bünyesindeki projelerde de araştırmacı olarak görev aldı. Yılmaz Esmer'in çeşitli dönemlerde üstlendiği idari görevler arasında, Boğaziçi Üniversitesi'nde Üniversite Yönetim Kurulu üyeliği, Senato üyeliği, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü ve Rektör Yardımcılığı ile Bahçeşehir Üniversitesi Rektörlüğü de bulunmaktadır. Bilim Akademisi asli üyesi olan Yılmaz Esmer'e, 2019 yılında Bahçeşehir Üniversitesi Onur Ödülü tevdi edilmiştir.

YÜKSEL ALPER ECEVİT

2013 yılında Binghamton Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi doktorasını aldıktan sonra 2013-2017 Bahçeşehir Üniversitesi, 2017-2023 yıllarında Çukurova Üniversitesi çalışan Ecevit, halen Bahçeşehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doçent olarak görev yapmaktadır. Araştırma alanları siyasi partiler, seçim sistemleri, siyasal davranış, nicel metodoloji ve oy verme hakkıdır. Doç. Dr. Ecevit'in, Party Politics, Political Research Quarterly, International Political Science Review ve Parliamentary Affairs dergilerinde makaleleri ve Routledge yayınevi tarafından basılmış kitaplarda Türkiye'de adli kurumlara duyulan güven ve siyasi partiler üzerine yazılmış bölümleri bulunmaktadır.

Sunuş

Çok İyi Bir Dost, Örnek Bilim İnsanı

Üstün Ergüder

İkimiz de Ankaralı olmamıza ve lise tahsilimizi Robert Kolej’de yapmamıza rağmen Sabri Salyarı’yı gerçek anlamda tanımaya başlamam 1974 yılında, Şerif Mardin’in çağrısı üzerine Boğaziçi Üniversitesi kadrosuna katılmasıyla oldu.

Sosyal bilimcilerin hürmetle andığı Şerif Mardin hocamız, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi’nden ayrılarak, yeni kurulmuş olan Boğaziçi Üniversitesi’ne 1973 yılında transfer olmuştu. Şerif Mardin’in gelişi, hem bu yeni üniversitenin tarihinde hem de Türkiye’de sosyal bilimlerin gelişimi açısından bir milat olmuştur. Robert Kolej’den eğitim-öğretim odaklı güçlü bir miras devralmış olan Boğaziçi Üniversitesi’nin, kaliteli bir yüksekokuldan araştırmaya da önem veren bir kuruma dönüşmesinde, Şerif Hoca’nın Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi’ne katılmasının yeri doldurulamaz bir etkisi olmuştur. İdari Bilimler Fakültesi’ndeki değişim ise sosyal bilimler açısından çok önemli, İngilizce tabirle *groundbreaking*, yani çığır açıcudur. Benzer gelişmeler öbür fakültelerimizde de oluyordu. Rahmetli Erdal İnönü’nün Fen-Edebiyat Fakültesi fizik bölümüne katılması “üniversiteleşme” yönünde önemli gelişmeleri tetikliyor, araştırma giderek bütün kurumun önde gelen değeri hâline geliyordu. Bu gelişmelerin önemini anlamak için o günlere kısaca geri gitmek gerekir. 1971 Türkiye’sinde İstanbul’da iki üniversite mevcuttu: İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi. Ancak, 1970’li yıllarda İstanbul içinde çeşitli yüksekokullar ve akademiler mevcuttu. Bunların bazıları ise özeldi ve Robert Kolej bunlardan biriydi, hem de “yabancıydı”. 1982’de YÖK yasası (2547) ile birlikte bunların önemli bir kısmı yeni kurulan Marmara ve Yıldız üniversitelerinin çatıları altında “üniversiteleştiler”. Robert Kolej Yüksek Okulu ise bu süreçten 1971’de üç ana nedenle farklı şekilde geçti. İlki 12 Ocak 1972

tarih ve 197/3 sayılı özel yükseköğretimi anayasaya aykırı bulan Anayasa Mahkemesi kararıydı. İkincisi ise yükselen sol ideolojiler çerçevesinde kamuoyunda ve özellikle sol ideolojileri benimsemiş öğrenciler arasında özel ve yabancı yükseköğretime oluşan tepkiydi. Üçüncü önemli neden ise Robert Kolej'in Arnavutköy ve Bebek'te bulunan iki kampüsü ve yürütülen orta eğitim ve yükseköğretim faaliyetlerinin malî yükünün fazla olması ve Robert Kolej Mütevelli Heyeti'nin bu ortamda bir çıkış yolu aramasıydı. O günlerin ilginç ve siyasal olarak dalgalı ortamında bulunan çözüm, Bebek kampüsünün Boğaziçi Üniversitesi olması, Arnavutköy kampüsünde kız-erkek karma orta ve lise eğitimine devam edilmesi idi.¹

İdari Bilimler ve Sabri hocamıza geri dönelim. O günlerin İdari Bilimler Fakültesi'nde siyaset bilimi konusunda iki öğretim üyesi bulunuyordu: Rahmetli Suna Kili ve ben. Sosyolog yoktu aramızda. İki psikoloğumuz vardı: Rahmetli Gökçe Tansever ve Halide Yavuz Hanımefendiler. Bir de kısa süreli antropoloğumuz olmuştu: Kıbrıs vatandaşı Spiros Frouxides. Şerif Mardin hocamızın gelişi, Boğaziçi adı altında üniversite statüsünü yeni kazanmış olan bu kuruma önemli bir sosyal bilimci akınına neden olmuştu. Bu süreci tetikleyen iki faktör vardı. İlki, tabii ki, Şerif Mardin'di. Ben buna “çekici” faktör diyorum. Şerif hocamız Boğaziçi Üniversitesi'ne bir vizyonla gelmişti. Hedefi disiplinler arası bir sosyal bilimler bölümü kurmaktı. Kurumun yeniliği, değişime açık olması, akademik dünyamızın iç çekişmelerinden, o günlerin öğrenci hareketlerinden nispeten uzak olması, hem Şerif Hoca hem de onu takip ederek İdari Bilimler Fakültesi'ne gelen akademisyenlere çok cazip gelmişti.

Bu gelişmeyi tetikleyen diğer faktöre ise “itici” diyorum. 1960'lı yılların ikinci yarısından başlayarak 1980 askerî darbesine kadar devam eden süreçte özellikle Ankara'daki üniversitelerimiz birer cadı kazanına dönmüştü. Akademik dönemler boykotlarla sekteye uğruyor, giderek artan sağ-sol radikal öğrenci hareketleri kampüslerde önemli güvenlik sorunları yaratıyordu. 1970'li yılların ikinci yarısında o dönemde İstanbul'un önde gelen üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi de bu ortamdaki nasibini fazlasıyla almış, öğrenci hareketleri sokaklara taşmıştı. ODTÜ'lü arkadaşlarımızdan ise sık sık kampüsteki terör olaylarını duymaya başlamıştık. ODTÜ'den ayrılarak Boğaziçi Üniversitesi'ne katılmış olan meslektaşımız Metin Heper'den o günlerde yapılan bir üniversite genelinde öğretim üyeleri toplantısından sonra şu sözleri duymuştum: “Üstün, dikkat ettim, toplantıda biz hep ayrı fikirleri savunduk ve ayrı yönde oylar verdik. Ama, hâlâ arkadaşız. ODTÜ'de olsa arkadaşlığımız bitmişti.” Şiddet olaylarının sıçramadığı Boğaziçi Üniversitesi'ni ise öğrenciler o günlerde “İkinci Dünya Savaşı'nda İsviçre” olarak anarlardı.

İşte böyle bir ortamda Şerif Mardin hocamız Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi'nde sosyal bilimler bölümünü kurmuştu. Bölüm; siyaset bilimi, sosyoloji ve psikoloji disiplin-

1 O günlerin öğrencileri, bugünün ise iş insanları, akademisyenleri, iş sahipleri ve yöneticileri açısından bu süreç Nuri M. Çolakoğlu ve Aytaç Demirci'nin (2022) hazırladıkları *Boğaziçi'nde Yanan Meşale* başlıklı kitapta tam yarım asır sonra anlatılmaktadır. Kitap, 2021 yılında üniversiteye rektör ataması ile başlayan direniş vesilesiyle hazırlanmış olup, 1970-1971 yıllarında öğrenciler dâhil olmak üzere Robert Kolej Yüksek Okulu paydaşlarının okulun üniversiteleşmesi için nasıl bir dayanışma içinde olduklarını anlatmaktadır.

linlerinden oluşuyordu. Her disiplinin kendi ayrı lisans programı vardı. Ancak, özellikle lisans programının ilk iki yılında öğrencilerin ortak dersler almaları arzulanır, son iki yılda disiplinlerde uzmanlaşmaları planlanırdı. İdari Bilimler Fakültesi'nde İktisat ve İşletme öğrencilerine açık giriş derslerini veren benim gibi birkaç sosyal bilimci, kendimizi kısa zaman içinde çok saygın bilim insanları arasında bulmuştuk. Kimler yoktu ki! ODTÜ'den Ayşe Öncü, Çiğdem Kağıtçıbaşı, Deniz Kandiyoti, Metin Heper, Güler ve Hamit Fişek, Oğuz Arı, Hacettepe Üniversitesi ve Stanford'dan Yılmaz Esmer, Yale'den Faruk Birtek, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden İlkyay Sunar ve eşi Diane Sunar ve Columbia Üniversitesi'nden hocamız Sabri Sayarı. Bu sosyal bilimler ekibi ilerleyen günlerde Ali Karaosmanoğlu ve Selçuk Özgediz'in katılımlarıyla daha da güçlenecekti. Sonuç: İdari Bilimler'deki kısıtlı sosyal bilimler kadrosu çok kısa bir sürede kendilerini Türkiye'nin en iyi, uluslararası tanınırlığa sahip, akademik standartları yüksek, araştırmayı önceleyen sosyal bilimcileri arasında buldu. Belki de daha önemlisi, rahmetli Şerif Mardin hocamızın önderliğinde kurulan ve disiplinler arası yaklaşımlara önem veren sosyal bilimler bölümü Türkiye'ye kazandırıldı. Kısacası 1969 yılında giriş dersleri vererek kariyerine başlamış olan ben, 1974 yılından itibaren kendimi Türkiye ve uluslararası düzeyde çok saygın, akademik kriterleri önceleyen bir akademik birim içinde bulmuştum.

Sabri hocamızı böyle tanıdım. Sonraki yıllarda giderek hem meslektaşlığımız hem de arkadaşlığımız pekişti. Tabii, Sabri'nin ağabeyi Ercan dolayısıyla, benim gibi Ankaralı olan Sayarı ailesi hakkında bilgi sahibiydim. Ercan benden bir sınıf küçüktü. Sık sık okulda basketbol oynardık. Sabri benden altı yaş küçük olduğu için Kolej yıllarında az karşılaşmış olmalıyız. Ama herhâlde her ikimizin de 1940 ve 1950'lerin Ankara kültürü içinde büyümüş olmamızın, orta öğrenimimizi Robert Kolej'de tamamlamamızın ilerideki yakınlaşmamıza etkisi olmuştur diye düşünüyorum.

Çocukluğumuzun geçtiği Ankara, o günlerde yaklaşık 400 bin nüfusu olan bir kentti. Çoğunluğu memur ve askerlerden oluşan bu kentli nüfus, Kavaklıdere-Dışkapı, Cebeci-Tandoğan meydanı eksenindeki belirli mahallelerde toplanmıştı. Vekiller, üst düzey bürokratlar ve yüksek rütbeli askerler birbirlerine yakın konutlarda oturur, çocuklarını belirli okullara gönderirlerdi. Benim, Ercan'ın ve daha sonra Sabri'nin ilkokulu okuduğu Sarar İlkokulu, o devrin önemli eğitim kurumlarından biriydi. Öğretimde yüksek standartları olan, bugün bile öncü sayılabilecek bir eğitim anlayışını temsil ederdi. Yabancı dil öğretimine önem verilir, model uçak atölyesi gibi temel eğitimin ötesinde imkânlar sunulurdu. Birçoğumuzun üzerinde belirleyici etkisi olan Sarar İlkokulu'nun bulunduğu araziye Sabri'nin büyükanne ve büyükbabası olan Saadet Renda ve Abdülhalik Renda bağışlamış, okula isimlerinin baş harfleri verilmiştir. İmparatorluk devrinin önemli bürokratlarından olan Abdülhalik Bey, Millî Mücadele'de yer almış, cumhuriyetin saygın devlet adamlarındandı. Atatürk ve İnönü dönemlerinde Millî Savunma ve Maliye bakanlıklarında bulunmuş, on iki yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) başkanlığı görevini üstlenmiştir. Abdülhalik Bey'in Sabri'nin hayatında önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum.

Büyük bir titizlikle sakladığı dedesinin arşivini dikkatli ve özverili bir çalışma ile iki yıl evvel Aytaç Demirci'nin desteği ile kitap hâline getirdi.²

1942 yılının Aralık ayında Ankara'da dünyaya gelen Sabri Sayarı, Abdülhalik Bey'in kızlarından Nezihe Hanım ile yüksek mühendis Sırrı Sayarı'nın en küçük oğludur. Sosyal bilimlere yönelen Sabri'den farklı olarak, ağabeyleri Erol ve Ercan, babaları gibi inşaat mühendisliği eğitimi almışlardı. Erol Sayarı'yı yakından tanıma şansım olmadı, ama mühendislikten çok sanata, özellikle operaya meraklı olduğumu duyardım. Atatürk Kültür Merkezi inşaatının kontrol mühendisliğini de yapan Erol Sayarı'nın, devrin tanınmış tiyatro ve opera sanatçılarıyla yakın dostluklar kurduğu, çok geniş bir plak koleksiyonu olduğu, sevdiği sanatçıları sahnede görmek için bin bir zahmete katlanarak dünyanın bir ucuna gitmekten çekinmediği anlatılırdı.

Aileden geldiği anlaşılan bu müzik zevki Sabri'de de vardır. Onu tanıyan birçok insan da bilmez, ama Sabri Sayarı iyi bir amatör caz davulcusudur. Robert Kolej'deki öğrencilik yıllarında başlayan bu ilgisini sınıf arkadaşlarıyla kurduğu *rock* topluluğu Blue Boys ile sahnelere taşımıştır. Bu merakını Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) gittikten sonra geliştirmiş, ABD'den döndükten sonra Sabancı ve Bahçeşehir üniversitelerinde görev yaparken de bu hobisinin peşini bırakmamıştır.

Sabri Sayarı, 1962'de Robert Kolej'den mezun olduktan sonra aldığı bursla ABD'ye gitti ve Columbia Üniversitesi'nde ekonomi eğitimi aldı. Sabri'nin ve benim bulunduğum yıllarda ABD'de Türk öğrenci bulmak güçtü. 1962 yılında Syracuse'a gittiğimde koskoca üniversitede bir Türk'ün daha olduğunu duydum. Kendisini bulmam biraz vaktimi aldı. Ordu'nun verdiği bir bursla Mühendislik Fakültesi'ne gelmiş subay bir arkadaştı. Ancak 1960'lı yıllar ilerledikçe Türk öğrencilerinin sayıları artmaya başladı. Özellikle işletme bölümü revaçtaydı. Doktora yaptığım Maxwell School of Citizenship and Public Affairs'e önde gelen siyaset bilimcilerimizden Metin Heper de doktora yapmaya gelmişti. Bir de devlet Maliye Bakanlığı uzmanlarını iktisat bölümüne yüksek lisans yapmaları için gönderiyordu. Columbia Üniversitesi'nde ise Sabri, Türk arkadaş bulmak açısından çok daha şanslıydı. Robert Kolej'den bazı arkadaşları işletme veya iktisat doktorası yapmak için oradaydılar. Ancak genel bir gözlem olarak son bir süredir şahit olduğumuz ABD'ye artan Türk öğrenci akımından eser yoktu 1960'larda.

1960'lar, ekonomide giderek matematiğin ve istatistiki çalışmaların ağırlık kazandığı yıllardı. Bu gelişme yalnız ekonomi ile sınırlı kalmamış, giderek siyasal bilimlerde de istatistiksel analizler, davranış çalışmaları ve matematiksel modellemeler siyaset bilimine nüfuz etmeye

2 Bkz. Renda (2018; 2019). 2021'de okulun kapatılacağı ve binanın Ankara Millî Eğitim Müdürlüğü'ne verileceği haberleri çıkmıştı. Bkz. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi (2021). Sabri de bu haberden pek hoşlanmamıştı. Kapatılması yazık olurdu. Cumhuriyet tarihimizin çok önemli kurumlarından. Çok saygın insanlar ilköğretimlerini bu kurumda almışlardır. Bir anlamda 1940-1950'li yılların Ankara'sı Sarar Okulu demektir. Geçen yıl Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) milletvekili Yıldırım Kaya okulun kapatılmasına karşı mezunları harekete geçirmeye çalıştı. Tabii bir de Renda ailesinin yaptığı bağış var. Bu da şartlı olduğundan kapatma işini yavaşlatmış olabilir. Sabri bu haberin çıkmasının ilk günlerinde heyecanlanmıştı ama bu şartlı bağış işinin takip edilecek hukuki bir süreçte öne sürülmesi gerektiğini konuştuğumuza hatırlıyorum. Ancak gelen tepkiler üzerine Millî Eğitim Bakanlığı geri adım attı. Okul bugün eski yerinde faaliyette. Bkz. Sarar İlkokulu (2024).

başlamıştı. ABD’de doktoramı yaptığım yıllar, Sabri’nin Columbia’da olduğu yıllarla çakışır. O günlerde üniversite koridorlarında, koltuklarının altında kalın bilgisayar çıktı dosyaları ile dolaşan genç öğretim üyeleri görürdüm. 1960’lı yılların ikinci yarısında bugünkü masaüstü veya dizüstü bilgisayarlar yoktu. Uzun ve dikkatli çalışmalar sonucu elde edilen veriler *punch card* denilen kartlara delik açarak girilir ve büyük bilgisayarların bulunduğu bilgi işlem merkezlerine teslim edilir, sonra heyecanla sonuçlar beklenirdi. Amerikan kampüslerinde genç öğretim üyelerinin, koltukları altında oradan oraya taşıdıkları kalın dosyalar, bilgi işlem merkezlerinden aldıkları çıktı ve analizlerdi. Bilgisayarların hayatımıza girmesi sosyal bilimlerde istatistikler ve büyük veri analizlerini mümkün kılarak önemli bir değişim başlatmıştı. Bu durum bende bir kompleks yaratmıştı. Sayısal metodların ve davranış çalışmalarının siyaset bilimine başlattığı devrimin başında doktoramı almış ve bu konularda donanımlı olma fırsatını kaçırmıştım. Bu nedenledir ki ilk fırsatta (1974) ABD’ye Michigan Üniversitesi Institute for Social Research’e³ *post-doc* için gidip istatistik ve araştırma yöntemleri dersleri alarak kendimi donatmış ve doçentlik tezimi bu teknik ve metodları kullanarak yazmıştım. Dahası bu metodları kullanarak 1977 seçimlerinde ülke bazında ilk kamuoyu çalışmasını meslektaşım Selçuk Özgediz ile birlikte yapacaktık. Disiplin olarak da siyaset bilimine değişik yaklaşımları başarıyla entegre eden bir bilim adamı grubuyduk Boğaziçi Üniversitesi’nde.

Böyle bir ortamda Sabri’nin ilgisi ise daha çok tarih, sosyoloji ve siyaset bilimi gibi konulara kaymış, 1965 yılında misafir öğretim üyesi olarak Columbia Üniversitesi’nde Osmanlı tarihi ve Genç Türkler üzerine dersler veren Şerif Mardin’den çok etkilenmiştir. Şerif Bey’le yollarının kesişmesi, Sabri’nin akademik kariyerinde belirleyici olaylardan biridir. Şerif Bey’in vasıtasıyla yine Columbia Üniversitesi öğretim üyesi ve o günlerde ABD’nin tanınmış siyaset bilimcilerinden Dankwart Rustow’la⁴ tanışmıştır. Bu tarihten itibaren siyaset bilimine yönelmiş, kazandığı bursla Columbia Üniversitesi’nde yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamlamıştır. Bu dönemde, uzmanlık alanı Türkiye siyaseti olan ve karşılaştırmalı siyaset çalışmalarının öncülerinden olan Dankwart Rustow’un üç yıl asistanlığını yapmış, Juan Linz ve Immanuel Wallerstein gibi duayen isimlerin derslerini takip etmiştir.

Sabri Sayarı, Türkiye’de siyaset bilimi alanına yeni bir bakış açısı getiren çalışmalarının temellerini doktora araştırmasında atmıştır (bkz. Sayarı, 1977). Bu dönemde siyasi partilerin ve parti örgütlerinin nasıl çalıştığı, seçmenle kurdukları ilişkinin niteliği ve sahadaki faaliyetleri konularına eğilmiştir. O yıllarda Türkiye’de bu konular üzerine çok fazla düşünülmezdi. Siyasi partiler o zamana kadar pek az bilimsel incelemeye konu olmuştu. Mevcut çalışmalar ise

3 1970’li yıllarda Chicago Üniversitesi’nin NORC olarak tanınan National Opinion Research Center’ı (NOPC) ve Michigan Üniversitesi’nin Institute for Social Research’ü (ISR), ABD’nin sosyal bilimlerde sayısal metodları uygulayan en önde gelen kuruluşlarıydı.

4 1924 yılında Berlin’de doğan Dankwart Rustow, 1933 ile 1938 arasında Almanya’nın Heppenheim kentinde Odenwaldschule’de eğitim görmüş ve daha sonra Nazi zulmünden kaçan babası Alexander Rustow’un yanına İstanbul’a gelmiştir. Rustow’un Türkiye ilgisi herhâlde Türkiye’de geçirdiği yıllarda pekişmiştir. İngiltere’de Queens College’da eğitimine devam eden Rustow, doktorasını 1951 yılında Yale Üniversitesi’nden almıştır. Daha sonra Oglethorpe College, Princeton, Columbia üniversitelerinde çalışmış, 1995 yılında ise New York Şehir Üniversitesi’nin Lisansüstü Okulu’ndan emekli olmuştur.

daha çok siyasal ideolojilere veya partilerin demokrasiye geçiş sürecinde takındıkları tutumlara odaklanıyordu. Doktora derecesini 1972 yılında alan Sabri Sayarı, o günlerde dünyada yeni yeni önem kazanmaya başlayan kliyalizm (*clientelism*) ve patronaj (*patronage*) konularına eğilmiş, Ordu, Muş ve Bursa’da saha araştırmaları yaparak siyasal partilerin ve parti örgütlerinin seçmenle ilişkilerini incelemiştir.

1971 yılında Rutgers Üniversitesi (New Jersey Eyalet Üniversitesi) siyaset bilimi bölümüne öğretim üyesi olarak katılan Sabri Sayarı, burada Orta Doğu üzerine dersler vermiş, 1973-1974 döneminde misafir öğretim üyesi olarak Columbia Üniversitesi’nde bulunmuştur. Sabri’nin lisans, lisansüstü ve doktora derecelerini aldığı Columbia Üniversitesi ve öğretim üyeliği kariyerine başladığı Rutgers Üniversitesi, ABD’nin büyük araştırma üniversiteleridir. Öğretim üyelerine geniş araştırma imkânlarının sunulduğu bu kurumlarda, lisans eğitime de önem verilir ve çok sayıda lisans öğrencisi alınır ama esas olarak lisansüstüne, doktora ağırlık verilir. Öğretim üyelerinden de daha çok araştırma ve yayın yapmaları beklenir.

Mezun olduğu Columbia Üniversitesi’ne misafir öğretim üyesi olarak davet edildikten sonra ABD’de parlak bir akademik kariyerin kapıları kendisine açılmış olmasına rağmen Sabri, 1974 yılında Türkiye’ye dönerek Boğaziçi Üniversitesi’ne katıldı. Bu kararı almasında, o günlerde Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden ayrılıp Boğaziçi Üniversitesi’ne gelen Şerif Mardin’in etkisi olmuştu. 1971’de Robert Kolej Yüksek Okulu’nun Boğaziçi Üniversitesi’ne dönüşmesini izleyen günlerde, yüz yılı aşan tarihiyle kuvvetli bir “*liberal arts college*” geleneği olan okulumuzda, yukarıda da değindiğim gibi, önemli dönüşümler yaşıyordu. Köklü lisans eğitimi temelini üzerine güçlü lisansüstü programları inşa ediyor, bilimsel araştırma anlayışı yerleştiriliyordu. Şerif Mardin’in bu dönemde Boğaziçi Üniversitesi’nde, siyaset bilimi, sosyoloji ve psikoloji bölümlerini bir araya getiren, disiplinler arası bir yaklaşımla kurduğu sosyal bilimler bölümü, Türk yükseköğretiminde kalite çitasını yükseltmişti. Türkiye’de ilk kez denenen bu yaklaşım, Şerif Bey’in saygın bilim insanı kişiliğiyle birleşince Boğaziçi Üniversitesi sosyal bilimler alanında bir çekim merkezi hâline gelmişti.

1974 yılında Boğaziçi Üniversitesi’ne katılmasıyla ben de Sabri’yi yakından tanıma şansını buldum. Kolej yıllarında Washburn Hall adıyla anılan, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’ne ev sahipliği yapan binanın beşinci katındaki ofisi paylaşıyorduk. Arkadaşlığımız burada gelişti. Binanın en üst katındaki bu odadan İstanbul Boğazı çok güzel görünür. Manzaranın da etkisiyle olacak, bölümdeki arkadaşlar laflamak için sık sık bizim odaya uğradı. Güncel siyaset en çok konuştuğumuz konular arasındaydı. Tüm toplumla birlikte üniversitelerin de çok politize olduğu yıllardı. 1970’lerin sonlarına doğru bu yoğun politizasyon hızla sokak çatışmalarına evrilmiş, Türkiye önü alnamaz bir şiddet sarmalına girmişti. Siyasal şiddet Boğaziçi Üniversitesi’ne pek yansımada, ama hepimiz bu toplumsal gerilimin içinde yaşıyor, tedirginlik duyuyorduk. ODTÜ’de 1961-1962 arası asistan olarak çalıştım ve 1969’da Boğaziçi Üniversitesi’ne öğretim üyesi olarak geldim. 1961 yılında ODTÜ, TBMM’nin hemen arkasındaki çamaşırhane binasındaydı.

Küçük bir okuldu. Herkes birbirini tanırdı. ODTÜ'den ayrılıp doktora için ABD'ye gittiğim günlerde bugünkü büyük kampüsün temeli atılmıştı. Sonraki yıllarda uzaktan izlediğime göre hem öğretim hem de öğrenci sayıları yeni kampüsle birlikte çok arttı. Kanımca büyük bir kampüsü ve hızla kalabalıklaşan bir akademik yapıyı kaldırabilecek bir kurum kültürünü ODTÜ daha geliştirememişti 1960'lı ve 1970'li yılların başında. Hâlbuki Boğaziçi Üniversitesi Robert Kolej'den çok köklü bir liberal kültür devralmıştı. Çolakoğlu ve Demirci *Boğaziçi'nde Yanan Meşale* kitabında bunu gayet iyi anlatmaktalar. Bir anlamda bu derin kurum kültürü 1970'li yılların öğrenci hareketlerini göğüslemekte iyi bir zırh oluşturuyordu. Öğrenci ve öğretim üyesi sayıları da birden artmamış ve kurumsal kapasiteyi zorlamamıştı Boğaziçi Üniversitesi'nde.

12 Eylül 1980 askerî darbesi sokak çatışmalarına son verdi. Ancak, darbe ve beraberinde getirdiği YÖK (Yükseköğretim Yasası ve Kurumu) sistemi, bir üniversiteyi üniversite yapan akademik özgürlük ve kurumsal özerkliği baskı altına alarak bilimsel gelişmenin önüne bir set çekti. Yükseköğretim sistemimizde yapılan bu değişiklikten belki de en çok etkilenen, sosyal bilimler oldu. Şerif Mardin hocamızın İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde başlattığı disiplinler arası öncü deneyim çok büyük darbe aldı. Yeni getirilen düzenlemede sosyoloji ve psikoloji disiplinleri yeniden düzenlenen Fen-Edebiyat Fakültesi'nde bağımsız bölümler olarak yer aldılar. Benzer şekilde, yeniden düzenlenen İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi; kamu yönetimi, iktisat ve işletme bölümlerinden oluştu. Siyaset bilimi diye bir disiplin yok varsayılmıştı. Acaba 1970'li yılların siyasal şiddeti içeren öğrenci hareketlerinin faturası siyaset bilimi disiplinine çıkarılıyordu?

1970'ler boyunca ağırlaşan ekonomik ve siyasal bunalıma, hattâ yaşam güvencelerinin ortadan kalkmasına rağmen ülkelerinden ayrılmayan çok sayıda bilim insanı, askerî darbe sonrası oluşan ortama dayanamayarak yurt dışına çıktı. Maalesef Şerif Mardin ve Deniz Kandiyoti hocalarımız Boğaziçi Üniversitesi'nden ayrılarak yaşamlarını yurtdışında sürdürmeye başladılar. 12 Eylül sonrasında Türkiye'den ayrılan bilim insanlarından biri de Sabri Sayarı'ydı. 1981'de Danimarka hükümetinin verdiği bursla Aarhus Üniversitesi'ne gitti. Ardından 1984'te ABD'ye yerleşti. Böylece yaşamının ikinci ABD perdesi açılmış oldu. 20 yıl kadar süren bu evrede araştırmalarını derinleştirmiş, çok sayıda bilimsel yayın üretmiştir. 1985 ile 1991 arasında, ABD'nin başta gelen düşünce kuruluşlarından RAND'da danışmanlık yapmış, 1992 ile 1994 arasında ABD Ulusal Bilimler Akademisi'nde Demokratikleşme Paneli'ni yönetmiştir. 1994'te Georgetown Üniversitesi'ne katılan Sabri Sayarı, burada Türkiye Çalışmaları Enstitüsü'nü (Institute of Turkish Studies, ITS) yönetmiş, 2005 yılına kadar ABD'de Türkiye hakkında yapılan çalışmalara burs ve kaynak yaratan bu enstitünün direktörlüğünü üstlenmiştir.

1980'lerden itibaren Türkiye'de demokratikleşme, sekülerlik, siyasal İslam'ın yükselişi, siyasi partilerin gelişimi ve seçmen davranışları, Türk siyaseti ve dış politikası ile Türkiye-ABD ilişkileri ve Soğuk Savaş sonrası Türkiye'nin dünyadaki konumuna ilişkin araştırmalarını derinleştiren ve çok sayıda makale üreten Sabri Sayarı, Johns Hopkins, Columbia, New York ve Harvard gibi ABD'nin saygın üniversitelerinde bu konularda seminerler ve dersler vermiştir.

1994 ile 2005 arasında ABD Dışişleri Bakanlığı Dış Hizmetler Enstitüsü'nde Türkiye Araştırmaları Bölümü başkanlığını üstlenen Sayarı, Türkiye ve yakın bölgesine ilişkin uzman görüş ve bilgi birikimiyle Washington, D.C. çevrelerinde görüşüne başvurulmuş uzmanlardan biri olmuş, ABD'li siyasetçilere, diplomatlara ve düşünce kuruluşlarına Türkiye'yi, Türk siyasetini ve Türk dış politikasını anlatmış, uluslararası meselelerde Türkiye'nin görüşlerinin doğru anlaşılması için çabalamıştır.

Boğaziçi Üniversitesi rektörlüğünü üstlendiğim 1992 yılından itibaren Boğaziçi'nin uluslararası yükseköğretim camiasında tanınırlığını artırmaya önem vermişim. Avrupa ve ABD'deki üniversitelerle, araştırma kurumlarıyla ilişkilerimizi geliştirmeye çalışıyordum. Bu ilişkilerin geliştirilmesinde yorucu yurt dışı seyahatleri epey yer tutuyordu. Bu dönemde Washington'a gittiğimde mutlaka Sabri'yi ziyaret ederdim. Tüm cömertliğiyle bana ev sahipliği yapar, ABD'li bilim insanları ve akademik yöneticilerle temaslarımda desteklerini esirgemezdi. Araştırmalarının derinliği, alanına hâkimiyeti ve samimi ilişkiler kurmaktaki becerisiyle Washington'da güvenilen ve söylediklerine önem verilen bir siyaset bilimci olarak edindiği prestiji yakından görme şansım oldu.

2001 yılında Sabancı Üniversitesi'nde, daha önce denenmemiş bir yönetim yapısıyla Türkiye'nin ilk düşünce ve uygulama merkezi (*think-and-do-tank*) İstanbul Politikalar Merkezi'ni (İPM) kurduğumuzda, Türk-Amerikan ilişkilerine sivil toplum penceresinden bakmayı da düşünmüştük. 2005 yılında Türkiye'ye dönmeye hazırlanan Sabri Sayarı, benim bu konudaki ısrarlarımı kırmayarak Sabancı Üniversitesi'ne katıldı ve İPM'de Türk-Amerikan ilişkilerini inceleyen çalışmalarımıza öncülük etti.

2000'lerden itibaren Sabri Sayarı, aralarında birçok öğrencisinin de bulunduğu meslektaşlarıyla birlikte Türkiye'de karşılaştırmalı siyaset bilimi alanına yeni bakış açıları kazandıran çok sayıda eser meydana getirmiştir. Türkiye dış politikasının zaman içindeki evrimi ile birlikte Türk siyasetini, siyasi partilerini ve liderleri ayrıntılı incelemelere tabi tutan (bkz. Makovsky ve Sayarı, 2000; Sayarı ve Esmer, 2002; Heper ve Sayarı, 2002; 2012; Sayarı ve Dikici-Bilgin, 2013; Sayarı vd., 2018), bugüne kadar ABD'de Türkiye üzerine yapılmış çalışmalara bütüncül bir bakış getiren (bkz. Quataert ve Sayarı, 2003) çalışmaları yayına hazırlamıştır.

The Middle East Journal, *Middle East Quarterly*, *Turkish Studies* ve *South European Society and Politics* gibi saygın akademik dergilerin yayın kurullarında yer alan Sabri Sayarı'nın, Türkiye'de siyaset bilimine katkısından bahsederken, getirdiği özgün bakış açıları ve siyaset bilimini zenginleştiren yayınları kadar, öğrencilerinin kariyerlerinde ilerlemesi için gösterdiği özveriye de unutmamak gerekir. Yoğun araştırma temposuna rağmen, öğrencilerine kapısı sonuna kadar açık olmuştur. Birçok öğrencisine araştırma ve yayınlarında rehberlik etmiş,

Sabri Sayarı hocamız, en son 2021 yılında Siyasal İlimler Türk Derneği'nin başkanlığına seçildi. Siyasal İlimler Derneği, siyaset bilimi alanında düşünce kuruluşlarının ancak 1990'larda gündeme gelmeye başladığı Türkiye'de öncü oluşumlardan biridir. 1950'lerde Fethi Çelikbaş, Yavuz Abadan, Sadun Eren ve Turhan Feyzioğlu gibi duayen isimler tarafından kurulmuştur. İlk zamanlar önemli yayınlar ve işler ortaya koymuş olmasına rağmen zamanla atıl kalmıştır. Bugünlerde Sabri Sayarı hocamız, her zaman olduğu gibi genç siyaset bilimcilerin önünü açmaya odaklanan bir yaklaşımla ve genç meslektaşlarıyla birlikte bu tarihi kurumu canlandırmaya çalışmaktadır. Sabri bu çabalarında çok başarılı olacaktır. Başarılı olmasının da genç siyaset bilimcilerin önünü açacağından eminim.

KAYNAKÇA

- Çolakoğlu N. M. & Demirci, A. (2022). *Boğaziçi'nde yanan meşale: Robert Kolej'den günümüze Boğaziçi'nde verilen mücadele*. Remzi Kitabevi.
- Heper, M. & Sayarı, S. (Der.). (2002). *Political leaders and democracy in Turkey*. Lexington Books.
- Heper, M. & Sayarı, S. (Der.). (2012). *The Routledge handbook of modern Turkey*. Routledge.
- Quataert, D. & Sayarı, S. (Der.). (2003). *Turkish studies in the United States*. Indiana University Turkish Studies.
- Renda, M. A. (2018). *Hatırat*. (A. Demirci & S. Sayarı, Der.). Yapı Kredi Yayınları
- Renda, M. A. (2019). *Günlükler 1920-1950*. (A. Demirci & S. Sayarı, Der.). Yapı Kredi Yayınları.
- Sarar İlkokulu. (2024). Okul kurallarımız. https://sararilkokulu.meb.k12.tr/icerikler/okul-kurallarimiz_14917040.html.
- Sayarı, S. (1972). *Party politics in Turkey: Dimensions of competition and organization*. [Doktora tezi, Columbia University].
- Sayarı, S. (1997). Political patronage in Turkey. E. Gellner & J. Waterbury (Der.), *Patrons and clients in Mediterranean societies* içinde (s. 103-113). Dockworth.
- Sayarı, S. & Dikici-Bilgin, H. (2013). *Karşılaştırmalı siyaset: Temel konular ve yaklaşımlar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sayarı, S. & Esmer, Y. R. (Der.). (2002). *Politics, parties, and elections in Turkey*. Lynne Rienner Publishers.
- Makovsky, A. & Sayarı, S. (Der.) (2000). *Turkey's new world: Changing dynamics in Turkish foreign policy*. The Washington Institute for Near East Policy.
- Sayarı, S., Musil, P. A. & Demirkol, Ö. (Der.). (2018). *Party politics in Turkey: A comparative perspective*. Routledge.
- TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi. (2021). Ankara'da kent merkezindeki okullar tehdit altında: Sarar İlköğretim Okulu da kapatılıyor. <http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=11563>.

Önsöz

Berk Esen, Şebnem Gümüşçü

Elinizdeki kitap, Türkiye siyaset bilimi camiasına son elli senede çok önemli katkılarda bulunan Prof. Dr. Sabri Sayarı'ya armağan olarak bir araya getirdiğimiz yazılardan oluşan bir derleme çalışmasıdır. Ne yazık ki, kitap basım aşamasındayken Sabri Hocamızı ani bir kalp krizi sonucu kaybettik. Türkiye siyasetini yakından izlemek isteyenler, Sabri Sayarı sayesinde ülkedeki siyasi partilerin örgütsel yapılarını, seçmenlerle kurdukları bağları, dönüşen parti sistemini ve siyasi pratikleri daha iyi şekilde kavrayabildiler. Sabri Sayarı, uzun kariyeri boyunca Türkiye'nin iç siyasetini ve dış politikasını farklı boyutlarıyla ele alan sayısız akademik çalışma ve rapor kaleme aldı. Ancak biz Sabri Hoca'yı yalnızca siyaset bilimine olan katkılarıyla değil, öğrencilerine ve genç meslektaşlarına gösterdiği büyük destekle de tanıyoruz. Ömrünün son günlerine kadar ders vermeyi sürdüren, genç meslektaşlarının çalışmalarını titizlikle okuyup öneriler sunan, referans mektuplarıyla iş ve burs başvurularına destek olan Sabri Hocamızı çok özleyeceğiz. Bu kitap, dostları, meslektaşları ve eski öğrencileri olarak Sabri Hoca'ya teşekkürümüz ve aynı zamanda onun anısını yaşatma çabamızın bir ürünüdür.

Aile kökeni dolayısıyla adeta Ankara'da siyaset dünyasının merkezinde büyüyen Sabri Sayarı'nın siyaset bilimci olmayı tercih etmesi şaşırtıcı değil. Sayarı'nın dedesi Abdülhalik Renda, geç Osmanlı dönemi bürokrasisinde hızla yükseldikten sonra Milli Mücadele'ye katılan ve erken Cumhuriyet döneminde önemli siyasi pozisyonlar üstlenen saygın devlet adamlarındandır.

Atatürk ve İnönü dönemlerinde Milli Savunma ve Maliye Bakanlığı yapan Renda, aynı zamanda on iki sene meclis başkanı olarak bu görevi en uzun süre yürüten siyasetçi olma özelliğine sahiptir. İlk siyasi anekdotlarını Renda'dan dinleyen Sayarı için çocukluk ve gençlik dönemlerini geçirdiği 1940'lar ve 1950'ler Ankara'sı da adeta bir laboratuvar işlevi görmüştür. Bu sancılı yıllarda Ankara, tek partili yönetimden çok partili parlamenter sisteme geçişin heyecan, kargaşa ve sıkıntılara sahne olan bir şehir olarak öne çıkar. Nitekim, çok partili hayata geçişin Türkiye toplumunda yarattığı büyük değişimler Sayarı'nın akademik kariyeri boyunca araştırmalarının odak noktasını oluşturmuştur.

İlkokuldan sonra devam ettiği Robert Kolej ise onun Anglo-Sakson eğitim modeli ile tanışmasına vesile olmuştur. Sabri Sayarı, 1959-60 ders yılında AFS ile gittiği Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Connecticut eyaletinde Roger Ludlowe Lisesini bitirdi. Columbia Üniversitesi'nde önce ekonomi alanında lisans, 1972'de ise siyaset bilimi alanında doktora dereceleri alarak mezun oldu. Erken cumhuriyet döneminde Fransız ekolünün etkisinde olan Türkiye siyaset bilimi camiası, İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde yönünü Anglo-Sakson akademisine çevirdi. Araştırma metodlarına dayalı zengin ampirik çalışmalara ağırlık veren bu yeni ekol 1961'de Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve 1973'te Boğaziçi Üniversitesi'nin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de kök salmaya başladı. İlkay Sunar, Yılmaz Esmer, İlter Turan ve Üstün Ergüder ile birlikte Sabri Sayarı, 1960'lar sonrasında filizlenen bu ekolün en önemli temsilcilerinden biri olarak Türkiye siyaset bilimi camiasında öne çıktı.

1960'lar aynı zamanda Amerikan siyaset biliminde matematik ve istatistiki çalışmaların öne çıkmaya başladığı yıllardı. Sayarı ise o dönemde yürüttüğü doktora tez çalışmasında Türkiye'de siyasi parti örgütlerine odaklanmayı ve partilerin seçmenlerle kurdukları kliyentalist ilişkileri yakından incelemeyi tercih etti. Onun bu dönem yaptığı araştırmalar uzun yıllar boyunca Türkiye siyaset bilimi yazınında referans eserler olmayı sürdürdü. Bu iki alana ilgisi sonraki dönemde azalmamakla birlikte, Sayarı'nın çalışma konuları Türkiye toplumunda yaşanan büyük değişim ve kırılmalara paralel olarak çeşitlenmiştir. Örneğin, 1980 darbesi öncesi Türkiye'de artan ideolojik kutuplaşma ve siyasal şiddet onu sonraki yıllarda bu konuları çalışmaya teşvik etmiştir. ABD'ye taşındıktan sonra Türkiye'ye dışarıdan bakabilme imkanı kazanan Sayarı, 1980'lerden sonra Türkiye'nin dünya siyasetindeki yerini ve dış politikasını çalışmaya başlamıştır.

Akademik çalışmalarının yanında eğitim ve araştırma kurumlarına yaptığı katkılarla da öne çıkar Sabri Hoca. Örneğin, genç bir akademisyen olarak 1973'te katıldığı Boğaziçi Üniversitesi'nin sosyal bilimler alanında ülkenin en başarılı eğitim kurumu olmasında pay sahibidir. 1980'lerde yerleştiği ABD'de, Türkiye çalışmalarını desteklemek amacıyla Georgetown Üniversitesi'nde kurulan Türkiye Çalışmaları Merkezi'nin uzun yıllar direktörlüğünü yapmıştır. 2005'te tekrar döndüğü Türkiye'de önce Sabancı Üniversitesi akademik kadrosuna katılmış, emeklilik döneminde ise Bahçeşehir Üniversitesi'nde ders vermeye devam etmiştir. Bu süre zarfında verdiği derslerin ötesinde iki üniversitenin de kurumsallaşma sürecine katkı sağlamış, akademik

kadroda yer alan genç akademisyenlere tecrübelerini aktarmıştır. Ayrıca, Türkiye’deki siyaset bilimcilerin çatı örgütü olan Siyasi İlimler Türk Derneği’nin (SİTD) 2021’den beri başkanlığını yürütmektedir. Sabri Hoca’nın başkan seçilmesi sonrası canlanan SİTD, geleneksel olarak düzenlediği lisansüstü konferansların yanında her sene ulusal siyaset bilimi kongreleri organize etmeye başlamıştır.

Türkiye, ABD ve Danimarka’da çeşitli üniversitelerde dersler veren Sabri Sayarı, kariyeri boyunca yüzlerce öğrenci yetiştirdi. Bu öğrencilerin kimisi sonraki yıllarda dünyanın farklı ülkelerindeki üniversitelerde başarılı akademisyenler oldular. Dolayısıyla, Sabri Sayarı’yı “hocaların hocası” olarak tanıtmak mübalağa olmayacaktır. Emekli olduktan sonra da hocalığı bırakmayan Sayarı, Sabancı, Bahçeşehir ve Boğaziçi Üniversitesi’nde lisans ve lisansüstü seviyelerinde çeşitli dersler vermiştir. Sabri Hoca’nın yaklaşık elli sene sonra Boğaziçi’nde tekrar ders vermeye başlaması, son dönemde ağır baskıya maruz kalan bu kurumdaki meslektaşları ve öğrencileriyle dayanışma arzusunu göstermektedir.

Bu kitabı derleyenler olarak bizlerin Sabri Sayarı ile yolları Sabancı Üniversitesi’nde keşif. Kendisinden ders almamış olsak da akademik çalışmalarından ve tecrübelerinden çok şey öğrendik ve onu hocamız olarak gördük. Fakültenin koridorlarında, konferanslarda, akşam yemeklerinde, dernek toplantılarında ve kahve sohbetlerinde Sabri Hoca’nın siyasi analizlerini, görüşlerini ve anılarını dinledik; onun nezaketini, hoş sohbetini ve eşsiz mizah anlayışını yakından tanıma fırsatı bulduk. Tecrübelerini üstünlük taslamadan bizimle paylaşabilen, her daim yol gösteren, moral veren ve destekleyen mizacıyla akademinin güzel yanlarını bize gösterdi. Yazdığımız makalelerde ve yayımladığımız kitaplarda onun desteği ve katkısı her daim var oldu.

Sabri Hoca’nın hayatına dokunduğu yüzlerce öğrenci ve meslektaşından ancak küçük bir kısmını bu kitapta okuyacaksınız. Yıllarca birlikte çalıştığı arkadaşlarından, onunla aynı kurumlarda bulunan genç meslektaşlarına ve eski öğrencilerine kadar pek çok akademisyen bu kitaba katkı sundu. Sunuşta en yakın dostlarından Üstün Ergüder’in kaleminden, Sabri Hoca’nın kişisel serüveni ışığında profesyonel kariyerinin önemli noktalarını ve Türkiye siyaset bilimi camiasına yaptığı değerli katkıları okuyacaksınız.

Kitabın ana metnini ise beş ana bölüm olarak tasarladık. İlk bölümde Sabri Sayarı’nın elli seneyi aşan kariyerinde siyaset bilimi ve Türkiye çalışmalarına yaptığı katkılar farklı uzmanlar tarafından incelenmektedir. Birol Yeşilada’nın kaleminden çıkan bölümün ilk yazısı, Sabri Hoca’nın akademik araştırmalarını ve yayınlarını değerlendirmektedir. Şebnem Yardımcı-Ge-yikçi’nin siyasi partiler ve Özge Kemahlıoğlu’nun kliyalizm konularındaki yazıları ise Sabri Hoca’nın bu alanlardaki çalışmalarını derinlemesine incelemektedir.

Kitabın geri kalanında ise dört ana başlık altında topladığımız özgün çalışmalar yer alıyor. Bu bölümlerde amacımız Türkiye’nin Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı altında yaşadığı siyasi değişimi derinlemesine incelemektir. Bu bağlamda kaleme alınan metinler farklı metodolojik yaklaşımlarla son yirmi senede Türkiye siyasetinin temel dinamiklerinde yaşanan değişimi hem tarihsel hem karşılaştırmalı açıdan analiz etmektedir. Kitabın ikinci bölümünün

konu başlığı Siyasal Sistem ve Dinamikleri. Bu bölümde yazarlar Türkiye'nin değişen siyasi rejim dinamiklerini kavramsal açıdan ve ampirik bulgularla irdeliyorlar. Berk Esen, Şebnem Gümüşçü ve Hakan Yavuzylmaz, Türkiye'de demokrasinin çöküşü sonrası ortaya çıkan otoriter rejimin kavramsallaştırılması tartışmasına katkı sunmak için rekabetçi otoriterlik kavramının analitik faydalarını ele alıyorlar. Ebru Canan-Sokullu ise uluslararası veri setleri üzerinden Türkiye'de demokrasinin gerilemesinin ampirik temellerini irdeliyor. Bu bölümde yer alan diğer üç çalışma ise Türkiye'nin diğer ülkelerdeki rejim değişimleriyle benzerlikleri ve farklılıklarını karşılaştırmalı olarak ele alıyor. Tarihsel perspektiften Osmanlı ve Batı Avrupa'da anayasal süreçleri karşılaştıran Başak Taraktaş, Türkiye siyasetinde öne çıkan güçlü yürütme geleneğinin kökenlerinin izini sürüyor. Aylin Aydın-Çakır ise karşılaştırmalı bir çalışma ile Türkiye ve Macaristan'da anayasal reformların bu ülkelerdeki yargı bağımsızlığını nasıl etkilediğini analiz ediyor. Bölümdeki son çalışmada rejim değişimlerinde önemli bir aktör olan orduya odaklanan Alper Ecevit, İspanya ile Türkiye karşılaştırmasıyla ordunun demokratikleşme üzerinde etkisini tartışıyor.

Kitabın ikinci konu başlığını Siyasal Kültür oluşturuyor. Bu bölümdeki üç çalışma, ampirik veriler ışığında siyasal kültürün Türkiye siyasetinde oynadığı rolü mercek altına alıyor. Cerem Cenker-Özek, siyasal yapı ve kültür arasındaki ilişkiye bakarken, Yılmaz Esmer'in yazısı Türkiye'de demokratik kültürün zayıflığı ile onlarca senedir bir türlü sürdürülemeyen demokrasi arasındaki bağı irdeliyor. Ersin Kalaycıoğlu ise siyasal kültürden kültürel siyasete geçiyor ve kültürel siyasetin odak değerlerini ampirik açıdan ele alıyor.

Üçüncü konu başlığımız olan Siyasi Partiler ve Parti Sistemi bölümü ise Türkiye'deki siyasi partiler ve parti sistemlerinin üzerinde duruyor. Burcu Taşkın, Türkiye'de parti sistemindeki değişimin temel dinamiklerini tartışıyor ve ittifaklar siyaseti üzerinden yeni bir analitik çerçeve sunuyor. Pelin Ayan Musil ise siyasi parti çalışmaları için yeni bir yöntem önerisinde bulunduğu yazısında video veri analiz yöntemini örnekleriyle anlatıyor.

Kitabın son bölümünde ise yazarlarımız Siyasal Performans ve Yönetişim meselelerini mercek altına alıyorlar. Hasret Dikici-Bilgin, Türkiye'de koalisyon hükümetlerinin performansına odaklandığı yazısında siyaset bilimi yazınında sıkça tartışılan istikrarsızlık konusuna eğiliyor. Ali Çarkoğlu ise seçmenlerin gündemindeki konular üzerinden AKP hükümetlerinin performans değerlendirmesini ele alıyor. Kitabın son çalışmasını ise Işık Özel'in Türkiye, Brezilya ve Meksika'nın sosyal refah politikalarını karşılaştıran özgün çalışması oluşturuyor.